

СТАНОВИЩЕ

относно дисертацията на

Диана Стефанова Костова

докторант към Катедра „Историческо и систематическо богословие“,

Богословски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“

на тема: ***Църквата и масонството в България през първата половина на XX век (богословско-апологетично изследване)***

за присъждане на образователната и научна степен ***Доктор***

в професионално направление ***2.4. Религия и теология***

по научната специалност ***Християнска апологетика***

от проф. дфн Валентин Канавров

Дисертацията е в обем от 269 стандартни стр., вкл. библиография, 11 приложения и 1 таблица. Чистият текст е 229 стр. Библиографията, която съдържа 18 архивни материала, 5 нормативни акта и е подразделена на изследвания на кирилица (български и руски) и латиница (английски и италиански), вкл. интернет-източници, е впечатляваща като обем, релевантна на съдържанието на дисертацията и достатъчна в изворово, информационно, херменевтично и интерпретативно отношение. Дисертацията е придружена от автореферат и съпътстващи документи. Авторефератът в обем от 44 стр. стриктно следва структурата на дисертацията и напълно възпроизвежда нейното съдържание. В автореферата коректно са отразени основните приноси моменти на дисертацията и публикациите на автора по нейната тематика. Съпътстващите документи са пълни според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата.

Диана Костова завършва специалност *Публична администрация* с бакалавърска образователна и квалификационна степен в Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград през 2012 г. и магистратура по *Национална сигурност* в същия университет през 2013 г. От 2016 до 2018 г. е редовен докторант в катедра „Историческо и систематическо богословие“ на Богословския факултет на СУ. Посочва владееене на английски, испански и

френски език и завършен начален курс по арабски език. Не споменава участие в проекти, конференции и други научни форуми. Не са отбелязани научни преводи на богословски текстове. Изброени са няколко сертификата и награди.

Текстът на дисертацията е структуриран в предговор, увод, четири глави и заключение. Те са добре балансирани, което показва успешна рефлексия върху проблематиката и нейното архитектурно теоретизиране. В предговора се излага интересът на Костова към темата на дисертацията и нейната трудност, деликатност и парливост. Закована е квалификацията, че масоните са авангард на религията на антихриста (с.9, също с.223). Уводът съдържа основните атрибути на жанра дисертация: актуалност на темата, цел, задачи, предмет и инструментариум на изследването. Те са прецизно представени. Липсва обаче ясно, синтетично и лапидарно дефинирана докторска теза. Има резон да се смята, че общото съждение от стр. 17: „смесица от учения и различни религии и култове без никаква последователност, „принципна безпринципност“, способна да обърква логиката на всеки изследовател, каквато всъщност ѝ е идеята“ може да поеме ролята на негативна отправна точка. В богословско-апологетичен план тя би могла да работи, но все пак се нуждае от положително концептуално конкретизиране и стриктно формулиране. Добро впечатление в тази посока е сбитото изложение на основните причини за актуалността и съществуването на масонството като елемент на „объркващи течения, учения и общества“. В заключението (с.227) има хубав обобщаващ абзац за същността на масонството, но и той не може да поеме функцията на докторска теза.

Първата глава на дисертацията има принципен характер. Но е прекалено разпиляна. Тематизирана са същността на Църквата (да се говори за нейни свойства е странно, с.23, 225), изложена е кратка история на БПЦ, описано е покръстването на българите, представени са някои от църковно-националните борби на нашия народ, споменато е учредяването на Българската екзархия. Разбирам желанието на докторантката на един дъх, с един замах и с цялата си душа да обрисова принципните основи, от които ще проблематизира отношенията между Църквата и масонството. Но всичко това следва да бъде

обект на сбит увод, като наличните предговор и увод се обединят в жанров предговор.

Втората глава също има дефинитивен пропедевтичен характер. Тя е посветена на описание на произхода, същността и историята на масонството. Костова ни запознава със своето запознаване с масонството. Като цяло неговата история е известна. Само ще маркирам, че масоните в Кьолн, Страсбург, Виена и Цюрих не са се наричали freemasons, а Freimauger (с.67). Впрочем дисертантката прави добри анализи на редица факти и общи постановки от историята на масонството и по отношение на неговата същност. Бегло са споменати множество велики европейци – масони: Бейкън, Лесинг, Дидро и мн. др. (св.119 сл.), изложени са множество хуманистични и просвещенски идеи на масонството, като е акцентирано на неговата антирелигиозност и противоречията му с християнството. Изводът е, че „масонското възприятие на света е деструктивно и антирелигиозно“ (с.77). Без да споря с авторката, ще отбележа, че трябва да се поясни тази деструктивност на фона на зидарската, т.е. конструктивната същност на масонството. Т.е. въпросът не е в термините, а в тяхната същност, но винаги в строг контекст и ясен хоризонт. Костова последователно анализира 5 основни елемента на цялостността на масонската конституция и откроява нейната враждебност по отношение на християнството (с.119 сл.).

На този фон третата глава започва с парадоксалния факт, че първият български масон е архимандрит Ефрем, прибрания през 1824 г. (има някои спорове около това кой е първият масон, но Костова споменава най-достоверната версия). Докторантката проследява развитието на масонството у нас, привежда множество факти, събира ги таблично и обобщава: Великата ложа на България е „формация, активно намесваща се в обществено-политическия живот на страната“ (с.138). Но не коментира достатъчно приспиването на ложите под натиска на немския националсоциализъм и вследствие на *Закона за защита на нацията*, приет през декември 1940 г. Извън полезрение остават 52 години виртуално масонство в България (това не е упрек, просто този период е извън полезрението на предмета на изследването). Интерес представляват списъкът и

кратките сведения за множество видни български личности, посветени в масонството. Сред тях има и определено число клирици.

Теоретичният връх на дисертацията е нейната четвърта глава, озаглавена *Отношението на църквата към масонството*. Тя започва с анализа на религиозните, каноничните и светогледните различия между християнството и масонството. Докторантката обследва 8 типологични различия и обобщава: не се открива „каквато и да било верова зависимост между интелектуалния свободнотидарски характер и духовната същност на Православния етос“ (с.167). Напълно коректно тя посочва и обяснява някои сходства между тях. Т.е. критиката на Костова спрямо масонството не е фанатична, а обосновано апологетична. Дисертантката подробно фактологично описва отношението на Католическата църква и на православните среди у нас към масонството. Специално внимание тя отделя на Екзарх Стефан I и богослова проф. Димитър Дюлгеров в качеството им на членове на масонски ложи и на 13-те статии на Варненския и Преславски митрополит Симеон срещу принадлежността на Екзарх Стефан към масонството и участието му в мероприятия, които го популяризират (с.207-210). Заключение на докторантката е, че масонството е подмяна и измяна на християнството (с.219), полуистина, примесена със замаскирана неистина (с.223), демонична организация (с.225).

Костова формулира приносните моменти на своята дисертация в 5 пункта. Липсата на лапидарна и ясна докторска теза се отразява на типиката на техния теоретичен характер. Акцентирано е върху богословско-апологетичната същност на изследването, на първото публикуване на множество архивни материали, на изложението на светогледния характер на масонството и на противоречивата битност на клирици в масонските ложи. Посоченият пети принос – текстът е добра основа за лекционни курсове в редица научни области – е по-скоро методически и информационен. Приносните моменти са посочени коректно.

В рубриката „Препоръки и забележки“, първо, бих преименувал „пояснителния списък на основните думи“ (с.3) в „пояснителен списък на основните понятия“, като те не са поместени, както е записано, а използвани, анализирани и теоретизирани в дисертационния труд. Второ, прекаленото

позоваване на енциклопедични и речникови издания не е добър атестат за научно изследване; те имат справочен характер, а то претендира за теоретичност и се стреми към формулиране на тези, концепти, аналитики и др.под. Трето, цитираната на с.221 монография на професора по философия в университета в Берн Рихард Херберц (Richard Herbertz, 1978-1959) *Das philosophische Urerlebnis* (Birchner Verlag, Bern) не е посочена в литературните източници. Четвърто, дисертацията се чете леко, има информативен характер, обобщава много факти, буди интерес – т.е. заслужава си да се помисли за нейно публикуване след внимателно съдържателно и структурно преглеждане и жанрово и таргетно центриране.

Дисертантката има 2 излезли публикации и 1 публикация под печат по темата на дисертацията. Те са законово достатъчни за нейната защита.

Нямам принципи несъгласия с постановките на дисертацията.

Нямам съвместни публикации с колегата Костова.

Заклучение: Като имам предвид пространното и задълбочено изследване, множеството открити и специфицирани информативни акценти, ясното формулиране на светогледния и веровия конфликт между християнството и Църквата, от една страна, и масонството с неговите разклонения, от друга, и значението на дисертацията за църковния живот у нас, предлагам на уважаемите членове на научното жури по защитата на дисертацията на **Диана Стефанова Костова** на тема: *Църквата и масонството в България през първата половина на XX век (богословско-апологетично изследване)* да я гласуват за успешно защитена, като присъдят на дисертантката образователната и научна степен „доктор” по научната специалност *Християнска апологетика* в професионално направление **2.4. Религия и теология**.

София, 11 април 2019 г.

.....
(проф. дфн Валентин Канавров)